

מבעל דף היומי בעיון

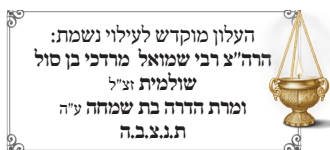
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום ראשון ט"ז בתשרי- שבת כ"ב תשרי תשפ"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית ז"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת בכורות ט'-ט"ו

שבוע סוכות

בס"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

ברכת חג שניח ופתקא טבא לכלל הלוויים ולכלל בית ישראל

אבל הפירוש הוא בזה, שבאו לנסות אותו בחידות החכמה ושאלו אותו בעניין הדת, כי אמר להם חכימא דיהודאי אנא לפני זה, ובזה הראו לו חכמתם לשאול אותו בחכמה על דתו והוא דת יהודית. ואמרו לו שאתה אמרת חכימא דיהודאי אנא, ובמה שאתה חכם יהודי איה חכמתך. ההוא דאזיל למבעי אתתא כו', כי בודאי משיאין לאדם אשה כפי מדריגתו, שאם הוא חשוב נותנים לו אשה חשובה, ואם הוא שפל אין נותנים לו אשה חשובה. כי אין נותנין לעני בת מלך, כי אין זה זיווג שוה, ורמזו לו בזה כי העולם הזה שהוא שפל ופחות לא נתן לישראל, כי אין מדריגת ישראל במדריגה זאת להיות להם העולם הזה, ואיך אתם רוצים שיהיה לכם עולם הבא, שהוא מדריגה יותר עליונה. שכל ענין הדת שלכם, אף על גב שאין לכם עולם הזה יהיה לכם מדריגה חשובה יותר עליונה היא העולם הבא. ולכן אמרו גברא דבעי אתתא ולא יהבו ליה וכו', כלומר שאתם עושים כך, שאתם אומרים עולם הזה אין לנו, אבל עולם הבא יש לנו.

והשיב להם בחכמה ושקל סכתא וכו', כלומר כי אתם סבורים כי זה שעושה כך שמבקש אשה חשובה אחר שלא רצו לתת לו אשה פחותה, שדבר זה סכלות וכן אתם סבורים שאנו אומרים שלא נתן הקדוש ברוך הוא עולם הזה ומצפין לעולם הבא שהוא יותר חשוב, דבר זה אין ראוי לנו ח"ו, אין הדבר כך, מה שאין נותנים לו האשה הפחותה מפני שאינה בת מזליה, ואין האשה הזאת מזדווגת אליו, ושמא האשה החשובה תהיה בת מזליה, ולכך מבקש האשה החשובה, אף על גב שלא רצו

מעשה דסבי דבי אתונא בכורות ח' ע"ב ט' ע"א

מעשה זה סתום הוא מאוד, וטרחו בו מאוד גדולי הדורות לבארו, ודי אם נזכיר כי מהגר"א יש לנו פירוש על כל מעשה זה, וכן בליקוטי מוהר"ן יש כמה תורות [מתורה כ"ג עד תורה ל"א] על מעשה זה, וכן יש פירוש על זה בספר קדושת לוי להרה"ק מברדיצ'ב, וכן האריכו בזה המהר"ל בחידושי אגדות והמהרש"א על הדף, בספר אפיקי ים על ההגדות, וכולם לדבר אחד כיונו שהיה כאן ויכוח בעיקרי האמונה ועיקרי העבודה, והוא עיקר הויכוח של האומות עם ישראל על דתם ואמונתם, שחכמי אתונא שהם חכמי יון שהיו מופלגים בחכמתם, חכמת הטבע, התוכחו עם רבי יהושע בן חנניא על העיקרים הנ"ל, ולבסוף ניצחם.

והנה תקצר היריעה להביא את הפירושים השונים בזה, וגם שלפעמים אין הדברים שוים לכל נפש, לכן נביא כאן חלק מדברי המהר"ל לביאור אגדה זו, וכן מדברי המהרש"א שדבריו שוים לכל נפש.

וז"ל המהר"ל בקיצור, במאמר הזה כאשר תתבונן בו, אין אתה מוכרח לפרש פירוש חוץ מפשרוטו, רק באלו שתי שאלות, האחת מה ששאלו את ר' יהושע, ההוא גברא דאזיל ובעי אתתא ולא יהבו ליה מאי חזי דאזיל היבא דמדלא מיניה וכו'. וכן השאלה השנית, ההוא גברא דאזיף וטריף מאי חזא דהדר אזיף וכו'. ודבר זה יש לתמוה מאוד מה ראו לשאול אלו שתי שאלות יותר מעניני החכמה, כי בודאי חכמים היו.

כולל ומכון ראש פינה:

לתת לו אשה פחותה. וכן אנחנו אומרים, אף כי לא נתן לנו עולם הזה כי אינו ראוי ושייך לנו, כי אין טובת ישראל דבר הגופני, כי ישראל מעלתם נבדלת אלקי, ולכך עולם הזה אינו בן גילנו, ואנו מבקשים עולם הבא שהוא בן גילנו וראוי לנו, במה שאינו הנאת הגוף כמו שהוא העולם הזה. ולפיכך עולם הבא בן גילנו הוא לא עולם הזה.

ואחר כך שאלו אותו גברא דאוזיף וטרף וכו'. ודבר זה עוד שאלה בענין הדת, שאמרו גברא דאוזיף ולא פרעו והוצרך לגבותו ע"י ב"ד אשר חייב לו, מה ראה שחוזר להלוות אחר כי בראשונה הוצרך לגבות ע"י דין ומשפט, ובודאי דבר זה אינו הגון אם ילוה עוד למי שהוא כיוצא בו, אחר שהוצרך להיות נפרע מן הראשון במשפט ודין. וכך אתם אומרים שהש"י הוציא אתכם ממצרים ועשה לכם כמה טובות ונתן לכם הארץ, כדי שתשלמו לו ותעבדו אותו ותכירו טובותיו ופרעונו כזה היה מבקש. ולא עשיתם זה רק נפרע מכם במשפט ודין שלקח ארצכם כמו בעל חוב אשר טורף קרקע. ואיך אתם אומרים שאחר זאת פעם שניה יחזור ויוציא אתכם ויקח אתכם לעם, אחר שקודם זה לא שלמתם אותו כאשר היה ראוי והוצרך לטרופו.

והשיב להם ר"י בחכמה, אתם סבורים שזה שהלוח והוצרך לטרופו וחזר והלוה שאינו עושה יפה, ולכך אמרתם איך אפשר שאחר שהוצרך הקדוש ברוך הוא לגבות מאתכם חובו ע"י טריפה שיחזור וילוה אתכם. הנה גם דבר זה ראוי, שאע"ג שמי שהלוה והוצרך לטרופו חוזר ומלוה. כי איש אחד שהלך לאגם לקצור קנים וקצר קנים ולא היה יכול לישא, חוזר וקוצר עד שיבא אדם אחר שיוכל לישא. וכן המלוה, אף אם המלוה הוצרך לטרופו, חוזר ומלוה לאחר כי אולי זה לא יהיה כמו הראשון והוא יפרע ולכך חוזר ומלוה. כך הקדוש ברוך הוא אף כי הוצרך לטרופו בפעם ראשון, חוזר ומטיב לאחרונים כי אולי אלו לא יהיו כמו הראשונים והם יפרעו. והביא המשל מאחד שהלך לאגם לקצור קנים, שכיון שרואה שאינו יכול לישא אותו, אומר אחר שעל כל פנים אני צריך לאדם אחר, כמו שישא את אלו ישא גם כן מה שמוסיף אני עליו. וכך הש"י חוזר ומטיב לישראל והוסיף להם טובות על טובות, שאומר שיעשו אלו רצונו ויקבלו עבודתו. כי הם היו מדמים את זה לאדם אחד, כלומר כי ישראל אדם אחד דור הזה ודור שאחריהם. ולכך אמרו איך יהיה מטיב לאחרונים, וכבר לא היה נפרע מהם רק בטרפיפה. ור"י היה מדמה זה שאינו הראשון, רק אחר הוא, כי הדור שיהיה מטיב עמהם דור אחר שאינו הראשון, ולכך היה מדמה שאחד הוא קוצר קנים באגם, והוא אינו יכול לישא אבל אחר יכול לישא. וגם זה הוא תשובה לפשט השאלה, כי אף על גב שלא נפרע רק ע"י טריפה חוזר ומלוה לו, כי חושב כי עתה נשתנה ענינו ומזלו ויפרע לו שלא ע"י טריפה.

והמהרש"א כתב, לפי שרבים מתמיהין בדברי אגדה זו בענין ניצוח סבי דבי אתונא המפורסמים בחכמה וע"כ נתתי לבי לדרוש על כוונת דבריהם שהם באמת משל ומליצה בדברי חכמה ואמונה בתורתנו, שבא החכם בעל הנצחון רבי יהושע בן חנניה לזכר עם הכופרים סבי דבי אתונא כדרכו של רבי יהושע בן חנניה בכל מקום עם המינים לזכר עמהם באמונת תורתנו במליצה וברמיזת אצבע בעלמא, ואתה המעיין ראה כוונת דבריהם כפי אמונתנו שבאו לזכר ברמז עם החכם רבי יהושע בן חנניה מענין לענין מתחלת אמונתנו בקבלת התורה ומעלת ישראל ודבוקם בה' והנבואה והחכמה אשר בהם יותר מבשאר גוים וענין החורבן ונצחיות התורה ואריכות הגלות ושכר ועונש והשאת הנפש וכו', דההשגה העיונית קשה וגם המעשים אינם שלמים אם לא ע"פ התורה שהיא התחלה לדרכי ה' ממדרגה למדרגה, ובזה יש לאומה ישראלית מעלה עליונה בחכמה ובמדות יותר מכל גוים, לפי שכל עיונם ומעשיהם של הגוים אינן רק לפי חכמת הטבע ולא כפי דת האלהית, ומזה מבואר בשמעתין שדברו בחכמת היצירה וטבע התרנגולת לכ"א יום וכנגדו באילן לז' כו' הזאב והארי כו' לג' שנים כו' וכנגדן באילן בנות שוח נחש לז' שנים ולאותו רשע לא מצינו לו חבר ו"א מוכססין בנות שוח, ובזה פליגי חכמי ישראל וחכמי הגוים, שחכמי ישראל אומרים נחש לז' שנים, שאף לפי יצירתו וטבעו היה לג' שנים בכלל שאר חיות, שהוא מין חיה, הנה לפי התורה וחכמת אלהית נשתנה יצירתה וטבעה ונתקללה לז' שנים על ידי רשעתו וע"כ אין לו חבר ביצירה. והי"א מחכמי ישראל שגם בנות שוח מין א' הנקרא מוכססין נתקלל לז' שנים, שהיה גם כן לכתחלה לג' שנים כפי הטבע כשאר מיני בנות שוח, אבל נתקלל כי ממנו אכל אדם הראשון והביא שוחה לעולם ונקרא גם כן בנות שבע, ודעת הקיסר היה כחכמי גוים כפי חכמת היצירה לג' שנים כשאר חיה, ורבי יהושע בן חנניה השיב לו כפי חכמת אלהית, וא"ל דאנן חכימנן בזה טפי כפי חכמת אלהית, וא"ל הקיסר א"כ זכינהו לחכמי גוים ומזה כשא"ל אנא חכימא דיהודאי כו' דהיינו שיש בידו חכמת אלהית אמרו לו א"כ איך אמרת שבאת למגמר מינך, אדרבה אנן נבעי מינך, כיון שלפי דבריך אתה יותר חכם מינך שיש בידך חכמת אלהית והשיב להו לחיי כו', ובזה הענין בא עתה לזכר עם סבי דבי אתונא, דמי מהן שלא יבין דברי חבירו וחכמתו ברמיזות הוא מנוצח. ואמר שהתחילו הם לשאול.

הא' הוא גברא כו'. והוא מבואר שאלו המינים כפרו במעלת ישראל ובחכמה אשר להם ע"י תורת אלהית שנתייחדו לישראל ליתנה להם יותר מכל שאר גוים, וע"י התורה נעשו ישראל בת זוגו ובת מזליה של הקדוש ברוך הוא, והם כפרו בזה, וזה שהביאו לו משל בדרך ארץ גברא דאזל ובעי איתתא ולא יחבו ליה מאי חזי דאזיל היכא דמידלי כו', דודאי אינו אוזיל להיכא דמדלו

מיניה, דמכל שכן לא יתנו אותה לו, אבל אזיל ליותר שפלה מהראשונה, דאולי אותה יתנו לו, וכן הוא הדבר הזה, שכבר החזיר התורה לכל הגוים כמ"ש זרע משעיר גוי ולא קבלוה, וא"כ ע"כ מה שהלך אחר כך לישראל שיקבלוה לא משום דמדלי מינן, אלא שהם יותר שפלים במעלה. והשיב להם משל נמרץ בזה, שהתורה נמשלה למסמר נטוע וליתד תקועה, יתד שהכל תלוי בה, ואין לתקוע יתד למטה בכותל כי אין ראוי לתלות בו שום דבר, אבל יש לתקוע למעלה בכותל במקום שאפשר לתלות בו כל דבר, כן הוא התורה שהיא יתד שכל העולם תלוי בה, וע"כ נצטרך לתקוע אותו למעלה מן העולם, דהיינו באומה הישראלית שיש להם אחיזה בעולם העליון בצורת יעקב החקוקה תחת כסא הכבוד ובנשמתן שקבלו אותה בהיותם שם, וזה שסיים דמתרמי ליה בת מזליה, הם ישראל שאין להם מזל בשמים כמו שיש לשאר גוים, אבל הם בת מזלו של הקדוש ברוך הוא כמ"ש יעקב חבל נחלתו גוי' והוא למעלה מן השמים, דהשתא היתד אשר עולם התחתון תלוי בו עליו דהיינו התורה הוא תקוע בישראל אשר הם למעלה מן השמים, וא"כ מה שהחזיר התורה לכל הגוים לאו היינו מטעם שאמרתם, שהרי לא אפשר היה לתקוע היתד בכם למטה שא"א היה לתלות עליו כל העולם, אבל מה שהחזיר התורה לגוים גלוי וידוע היה לפניו שלא יקבלוה ורבי יהושע בן חנניה לא היה חש להשיב להם במשל הזה רק על שאלתן במשלם.

הב' שאלו לו כלפי מה שידוע שהתורה ניתנה לישראל במתנה, דר"ל כדרך הנותן לחבירו שהוא מקנה לעולם ולא כמלוה לחבירו שאינו רק לזמן, שהתורה ניתנת לנו לעולם בלי זמן, אבל אלו הכופרים אומרים שאינה דרך מתנה רק דרך הלואה ושאלה ליבטל לזמן, וז"ש גברא דאזויף לחבריה פ"א וטרפו שלא שלם לו ולא קיים הבטחתו לשלם לזמן קבוע הנקבע לו מאי חזא דהדר יזיף ליה, דודאי אינו מלוה לו שנית, הנה גם אתם בית ישראל שהתורה נתנה לכם רק דרך הלואה ואתם טרפו לו שלא שלמתם אותה לו בזמן שקבע לכם בהיותכם על אדמתכם, שעברתם על מצותיו ועוד היום אין אתם מקיימין את המצות בגלותכם, מאי חזא דהדר יזיף לכם כמו שאתם אומרים שיהיה כן לימות המשיח, שנאמר וברתי את בית ישראל גוי' ברית חדשה דכיון שאין אתם פורעים לו הישן למה יזיף לכם ברית חדשה לימות המשיח. והשיב להם גם בזה משל נמרץ גברא דאזיל לאגמא כו'. ר"ל, מי שישלח עבדו להביא לו מאגמא סך ידוע קנים, והנה הוא הלך וקטל קנים ככל מצות אדונו עליו, אך אחר שמחברם באגודה ולא יוכל לשאת את כולם ביחד למקומם שקבע לו האדון, ולפי שאין ראוי לפחות ממצות אדונו, על כן הוא ממתין עד דמתרמי לו לעזרו שיוכל לשאת אותן למקום שקבע לו אדונו, וכדי שלא יבטל ממלאכתו הוא מוסיף וקטל ואנח עילויה. כן הוא הדבר הזה שאנו עושים מלאכתנו, דהיינו שאנו

לומדים כל התורה כמצות השם יתברך ברוך הוא עלינו, שהוא דמיון קטל הקנים, אך שא"א עלינו לשאת עול המצות כולם ביחד, שיש מהם שתלויים בארץ ובמקדש עד יבא משיח שהוא העוזר לנו לישא עול המצות במקום הנקבע לנו, דהיינו בארץ ובמקדש, והיא הברית החדשה שאמר שאז נוסף חלק בעיון כמ"ש כולם ידעו אותי גוי'. וכשראו המינים שלא נצחו אותו בויכוח הזה א"ל שהוא יאמר מלתא דבדיאי, שהענין שקר, והוא רמז ע"ד חכמה, וע"ז אמר הכתוב הציילי משפת שקר מלשון רמיה גוי', דהיינו ממה שבקשו אלו הכופרים לדבר עמו בשפת שקר שהענין שקר כפי הדבור וגם הוא לשון רמיה ע"פ מרמה.

ואמר להם במשל נמרץ במילי דבדיאי כודנייתא דילדה כו' דכמו שאמרו פרק מקום שנהגו הוא ענה גוי' פסול היה והביא פסול לעולם דכשם שהפרדה אינו זרע שיקרא ע"ש אביו שהוא בא מן הסוס והחמור גם אין לו זרע כך הגוים פסולים הם ואין להם זרע שיקרא ע"ש אביהם, דאין להם יחוס אב, וע"כ א"ל כודנייתא דילדה והוי תלי לה פיתקא כו' דהיינו שטר צוואה שיפרעו בניו למי שהלוה בבית אביהם מאה כו', וזה משל דודאי זה אינו שאינו מלוה לפרדה כיון שלא יהיו לה בנים לפרוע מהם, כן הענין גוים שנדמו לפרדה הזאת שאין לה בנים נקראים על שם אביהם ליתבע מהם הפרעון, וא"כ ע"כ ברית חדשה לא עליהם נאמר ליתן, אבל לישראל ראוי ללוות שיוכלו לפרוע ע"י בניהם שנקראו ע"ש אביהם לעולם שהשם יתברך מעיד עליהם. וא"ל כודנייתא מי ילדה כו' שהם לא הבינו הנמשל מזה. וא"ל הי ניהו מילי דבדיאי, שהרי בזה אתם חפצים לדבר במשלים במילי דבדיאי, ובזה נצחם במה שלא הבינו כאן דבריו לפי הנמשל.

וכשראו שהוא נצחם במה שלא הבינו באו הם לשאלו גם כן במילי דבדיאי אולי יוכלו לנצחו שלא יבין גם הוא דבריהם. וא"ל מלחא כי סריא במאי מלחי ליה כו', מבואר כי הברית אשר לו יתברך עמנו הוא הברית לעולם, כמו המלח שהיא הדבר המתקיים לעולם, אבל הכופרים אומרים שאינו לעולם וכבר ביטל הברית עמנו בהיותנו בגלות המר ואותם לקח לעם תחתינו, וז"ש מלחא כי סריא, כיון שהברית מלח אשר עמנו סריא ואינו קיים בגלות, במאי מלחי ליה שוב להתקיים לעולם. וע"ז השיב להם ורמז להם ע"פ כוונתו דלעיל, וא"ל בשליא דכודנייתא, שהגוים נדמו לפרדה, כי לפי שדימו הם להיות בטל הברית עם ישראל ולקיים הברית עם הגוים אמר כי הם כמו הפרדה שאין לה שליח למלוה בה לעשות דבר המתקיים, שאין להם זרע נקרא ע"ש אביהם כמ"ש וא"א לקיים הברית עמהם לעולם, אבל ישראל שיש להם זרע אחריהם יתקיים בהם הברית לעולם, וז"ש שאין שליח לכודנייתא ואין לכם זרע אחריכם להיות

מתקיים בכם הברית, אבל המלחא והברית שלנו ודאי לא סרח והוא קיים לעולם לזרעינו אחרינו.

וא"ל עוד בני לן ביתא באוירא כו', שא"ל הגם בהיות ישראל על אדמתם ובית המקדש בנוי היה לכם מעלה יתירה שהיה רוח הקודש באהלכם והייתם דבקים בה' אלהיכם, אבל מאז אשר נחרב הבית וגלייתם משם הייתם נפרדים ממנו, כי מי יבנה לכם ביתא באוירא שישכון עליו רוח הקודש משם, שהרי אין לכם בארץ מקום לבנות בית שהוא ביד שונאכם. והיה התשובה אמר שם תלה ליה בין רקיעא כו', הראה להם דבכל מקום נמצא הקדוש ברוך הוא לצדיקים, כמ"ש למה נקרא שמו מקום, שבכל מקום שהצדיקים עומדים שם הקדוש ברוך הוא נמצא להם, שנאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי וגו', ובכל גלות וגלות הוא דבק עמנו באויר רוחני מבלי בית הבנוי מחומר גשמי, אבל אתם אסיקו לי ליבני וטיני כו', ר"ל, אתם שתאמרו שנפרד ממנו והיה הדבקות בכם, הנה אסיקו לי ליבני וטיני כו' כי אין עמכם דבר רוחני הנדבק לכם רק דבר גשם וחומר.

וא"ל עוד מציעותיה דעלמא כו', שא"ל שאף שכן היא שדבקותכם באויר רוחני בלא בית, היינו במקום הקדוש בירושלים שהוא במציעות העולם, וכמ"ש וזה שער השמים, שמשם שפע החכמה ירדה לכם, אבל אתם שאינכם שם במקום ירושלים אין עמכם שפע החכמה. והשיב וזקפה לאצבעותיה הכא, ר"ל, כי אין עולם מקומו אבל הוא מקומו של עולם ואין לו גדר במקום כי הוא אינו גשם ובכל מקום שכינתו שרויה כמו במציעותה של עולם, אבל הכופרים אלו האמינו בגשם ולכך לא הבינו דבריו וא"ל ומי יימר והשיב להם אייתו כו', כיון שאתם מאמינים בגשמות הנה אייתו לכם אשלי למדוד עד מקום שכינתו במציעותיה דעלמא, אבל אנו מאמינים שאינו גוף וכל העולם במקומו ואין כאן מקום מציעות לשכינתו.

עוד א"ל אית לן בירא כו' הבאר הזה רמז למקום ששואבין ישראל רוח הקודש, כדאמרינן שמחת בית השואבה שהיו שואבין משם רוח הקודש, ונאמר כי אותי עזבו מקור מים חיים, וא"ל הנה הבאר שהיה לכם הוא עתה חוץ מהעיר שלכם, דהיינו חוץ מהעולם, שכבר עלתה השכינה למרום בחורבן הבית כדאמרינן בעלמא, ואי אפשר לכם להוריד אותו הבאר שמחוץ לעיר אל העיר, אבל בארות ומזלות הגוים הוא בתוך העיר, דהיינו בעולם, אשר משם יבוא להם שפע ברכתם. והשיב אית לן חבלים חזקים להורידן אף מחוץ לעיר, דהיינו ממרום, ע"ד יעקב חבל נחלתו, ואמרו במדרש צדיקים יירשו ארץ וגו' וכנגדן עמדו ז' צדיקים שהורידו שכינה לארץ ואלו הן אברהם כו' עד וכתוב וירד ה' על הר סיני, אבל לכם ודאי לא היה אפשר להוריד מחוץ לעיר, דאין לכם לעשות רק חבלים פחותים עשויים מפארי, שהן רשעי עובד כוכבים שנדמו למוץ המעורב בפארי וסובין.

ועוד א"ל אית לן ריחייא דתבירא כו', רמזו לו שהיה לכם לישראל ריחיים משלחן גבוה מיום שהייתם לו לעם, כענין שאמרו שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים, וכל זמן שהייתם בארץ הייתם אוכלים משלחנו ע"י הקרבנות, והרי עתה אתם גולים משלחן הזה כמ"ש ואזי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם, ונשבר לכם ההוא ריחייא. והשיב להן כרוכו כו', מהידוע כי הצדיק נמשל לצור, כמ"ש אברהם ושרה טומטמים היו שנאמר הביטו אל צור וגו' אביכם וגו', דר"ל אף שהיו טומטמים מבלי טבע ההולדה כצור הזה, הביטו אליו שע"י מעשיהם הטובים נשתנה טבעם והולידו, וז"ש כרוכו לן כו', דודאי במעשיכם א"א לשנות טבע הצור ולעשות ממנו חוט, אבל צדיקים שלנו שבכל דור שנמשלו לצור הם בעצמם החוט לתפור ריחייא הנשבר, כמ"ש ג' פרנסים טובים עמדו להן לישראל, המן בזכות משה הבאר בזכות מרים הענן בזכות אהרן, והם היו לנו חוט המשולש לתפור הריחיים להיותנו זוכין משלחן גבוה, וכן הוא בכל דור כמ"ש ברבי חנינא בן דוסא כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא כו'.

ועוד א"ל מישראל דסכינא כו', ר"ל דיש לכם הרבה מונעים אשר מונעים אתכם מלבא אל השלמות, והן הן הסכנות והצרות שבכל דור ודור שנדמו למישראל דסכינא המונעים האדם מלילך למקום מגמתו דרך שם. והשיב להם ע"פ מ"ש בפ"ק דב"ק, משלחי רגל השור והחמור, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת יששכר דכתיב ביה חמר גרם וכיוסף דכתיב ביה עמים ינגח יחדיו וגו', והיינו שע"י גמילות חסדים ותורה נבא אל השלמות שמצילים אותנו מהצרות והסכנים, בקרן השור וחמור כיוסף ויששכר. או שרמזו להם על קרנו של המשיח, וחמור ע"ש עני ורוכב על החמור, שהוא יצילנו מכל המונעים שלנו להגיע אל השלמות.

ועוד אייתו תרי ביעי וא"ל הי זוגיתא כו', על דרך שאמרו בשמעתין תרנגולת לכ"א יום וכנגדו בלזו, ואמרינן שרמז ירמיה מקל שקד אני רואה שהם כ"א יום מ"ז בתמוז עד ט' באב, והם רמזו לו ימים אלו בזוגיתא אוכמתא, ע"ש הגלות, ולפי שיש עוד כ"א ימי סליחה ושמחה מ"ט ראשון של ר"ה עד כ"א תשרי שהוא הושענא רבה יום גמר החתימה, והוא שרמז לו בזוגיתא חזרתא גם כן ע"ש ליבון עונות, וכך א"ל הרי תרי ביעי, שהתולדה מב' זוגיתא הן כולן לבנים ואין ניכר איזה מהשחורה ואיזה מהלבנה, כן אין לכם היכר, כי מקרה א' יקרה את כולן, שהפורעניות והטובות שוים בימים בשיעור אחד זה כזה כ"א יום הן, ואין כאן מקום תקוה לכם. והשיב בדוגמא זה עיזי אוכמתי כו', הן ב' שעירים שהביאו ישראל ביום הכפורים, החזירתא היא שהיתה לה', והאוכמתא שהיתה לעזאזל, והגבינה שהיא התולדה מהן שניהן לבנים, שגם השעיר לעזאזל היה מלבין עונותיהם של ישראל, שנאמר ונשא השעיר וגו', וכמ"ש שהיו קושרין בההוא

שעיר המשתלח חוט של זהורית וכיון שהגיע למדבר היה מלבין, וכן הוא הענין בב' זוגיתא, שהיו שניהם תולדותם לכ"א יום, ותולדות שניהם היו ביצים לבנים, כי הנה שני שיעורים כ"א יום גם כן תולדותיהן שוין בליבון, כי כמו שהכ"א יום שמר"ה עד הושענא רבה תולדות ליבון עון וכפרה עליהם, כן גם ימי כ"א יום פורעניות מי"ז בתמוז עד ט' באב היה תולדות ליבון עונות, כי הצרות ויסורין מכפרין כמ"ש הגלות מכפר.

ועוד אמרו ליה ורציצא דמית מהיכא כו', שאלו הכופרים לא האמינו בהשאת הנפש, אבל האדם קונה שלימות שלו בעולם הזה, ועל כן אמרו הגם שיש לכל איש מישראל דבקות נפשי באלהים בהיותו חי בבוא משיח להשלים שלמותו אז במעשים, אבל רצוצא, שהם כלל ישראל בגלותם שכל ימיהם בצרה ע"ש והיית אך עשוק ורצוצין כל הימים, שהוא מת בגלותו, מה שלמות יגיע לו בתורתו ובמעשיו, ולהיכא רוחו ונשמתו נפיק להשיג שלמותו. והשיב להם ע"פ אמונת תורתנו דמהיכא דעל הנשמה, ר"ל שהנשמה היא נצחית לפי מעלתה, דמהיכא דבאה, דהיינו מתחת כסא הכבוד, להתם נפיק במותו, כמ"ש והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, שיש לה שם השארות נפש לזמן התחייה.

ועוד א"ל בסוף דבריהם בענין האמונה באחרית הימים שהעידו עליהם הנביאים שיאבדו הגוים וישראל ישארו לחיים, וע"ז דימו ישראל לכלי שפל, כמ"ש נבלע בגוים ככלי אין חפץ וגו', דר"ל דבגוים נבלע כך אבל הוא יתברך ב"ה חפץ בהם שקראם ארץ חפץ, ונאמר כי חפץ ה' בך, ואמרו כל הגוים שזה החפץ לא שויה חביליה, שהעולם מלא כזה מהם יאבד בשביל ישראל כאשר יורו הנביאים ע"ז. והשיב להם אייתו כל חד בודיא כו', הם כלים שפלים אשר הגוים נמשלו בהם שנמשלו לקש שנעשו מהם המחצלות השפלים האלו, והן ודאי אינן שוין חביליהו לסתור האדם את ביתו בשבילם, אבל עמו ישראל שהם חפץ וכלי חשוב בעיניו ית' ב"ה, כמ"ש ואתם תהיו לי סגולה מכל העמים וגו', דימה אותם לכלי סגולה וחביב הניתן באוצ, מכל שאר העמים שאינן רק ככלים פחותים שאין האדם חש ליתנן באוצר, וראוי בשביל חפץ וכלי כזאת החביב ונתון באוצר שיסתור האדם ביתו להשיגו, כן ראוי שיסתור ויאבד יתברך ב"ה כל העולם בשביל ישראל החביבים וסגולים לו מכל העמים וה' יראנו נפלאות מתורתו אמן. ע"כ מהמהרש"א, והדברים נפלאים ומאירי עינים.

והנה רבי יהושע ידע בחכמתו כי אלו החכמים כולם היפך ממש מחכמי ישראל, כי חכמת הטבע וכו' היא היפך החכמה האלקית שמלבשת ענוה ויראה וכו', אבל אלו כולם בעלי גאווה, דכן הוא דרך הרשעים האלו שכל אחד מתנשא לאמר אני אמלך, וחכמי ישראל מעורבים עם הבריות ועיקר מגמתם ללמד לעולם תורה ומצוות

ודרכים ישרות, ואלו יושבים הם במקום נבדל מבני אדם שאף אחד אינו יכול להגיע אליהם, כי לא נראה להם להתערב בסתם בני אדם, ומי שמנסה להגיע אליהם אחת דתו, ויושבים הם כשהצעירים להמלה והזקנים למטה שלדעתם הצעירים שהם בכוחם עדיפים על הזקנים, כי קנייני עולם הזה הם העיקר, היפך אמונתנו שנגד זקניו כבוד, והבין הוא כל זה בחכמתו ועל כן עשה ששים כסאות בכל חדר, שאלו בעלי הגאווה בטוח שאין כמוהו והוא הגדול מכולם, על כן יבואו כולם אצלו, וכך יושבים שיששים זקנים כל אחד בחדר נפרד ולא מוכן לצאת משם, שכולם יבואו אצלו, וכך נפלו הם ברשתו של רבי יהושע בן חנניה שידע לנצל את מידותיהם הרעות כדי ללכדם, והיות שהיו בעלי גאווה ידע שיחציפו כלפי הקיסר וימסרם הקיסר בידו, ועיין עוד במעשה זה ובמפרשים ותוכל למצוא עוד הרבה רמזים ודברי מוסר, וה' יראנו נפלאות מתורתו.

דף ט' ע"א

פודה בו פעמים הרבה.

פירש רש"י [ד"ה ופודה] שאם חזר כהן ונתנו לו לישראל ויש לו פטרי חמורים יכול לפדותו בו. עכ"ל. ולכאורה אין שום חידוש בזה שהרי הוא חולין גמור ולמה לא יפדה בו פעמים רבות, ואפשר לומר דזה גופה קמ"ל שאין בו קדושה ויכולים לפדות בו. אבל התוספות לעיל [ד' ע"ב ד"ה ופודה] כתבו בשם ר"ת דאספיקות שבמשנה שם קאי, שיכול לפדות הרבה ספיקי פטר חמור בשה אחד, כלומר דוודאים שצריך ליתן לכהן מחויב ליתן בעד כל פטר חמור שה, אבל הספיקות שמפריש ונוטל לעצמו וא"צ רק להפקיע איסורייהו יכול לפדות הרבה בשה אחד, ורש"י והרע"ב ס"ל דגם לאפקועי איסורייהו צריך שה לכל אחד, והטור והש"ע כתבו כשני הפירושים.

ובגמרא לעיל שם מבואר להדיא דאפילו בטלה אחד יכול לפדות כמה פטרי חמורים של ישראל וכו', דאמר קרא ואת בהמת הלויים תחת בהמתם בהמה אחת תחת בהמות הרבה וכו', אמר רבא אף אנן נמי תנינא ופודה בו פעמים הרבה, ור"ח טעמא דמתניתין מפרש והכי קאמר, מ"ט פודה בו פעמים הרבה משום דשה אחד של בן לוי פטר כמה פטר חמור מישראל, ע"ש. אמנם מהמשנה בסוגיין מבואר להדיא דצריך על כל פטר חמור וודאי טלה אחד, דתנן שני חמוריו שלא ביכרו וילדו שני זכרים נותן שני טלאים לכהן, וצ"ע.

דלא כרבי יוסי הגלילי דאי רבי יוסי הגלילי האמר אפשר לצמצם.

סוגיא זו מופיעה כמה פעמים בתלמוד, וצריך להבין את הכלל בזה, והוא דודאי דלית מאן דפליג שרחוק מן הדעת שיצאו שני טלאים יחד ולא יקדים אחד את חברו

ודאי פטור דהמוציא מחבירו עליו הראייה, ועל ההפרשה לאפקועי מאיסורא נחלקו בו הפוסקים, יש אומרים דבספיקות הראשונות הואיל ועל כל פנים צריך לעשות מעשה לתת דבר לכהן הטילו עליו גם כן לעשות הפרשה לאפקועי גם הספק מן האיסור, אבל באלו האחרונות שאין צריך לתת לכהן כלום הקילו עליו גם כן שריבוי הספיקות יפטרם גם מן ההפרשה לאפקועי איסורא. ויש חולקין ואומרים שעל כל פנים צריך הפרשה לאפקועי איסוריהו, ובשני זכרים ושתי נקבות מפריש שני טלאים והם לעצמו, ובזכר ושתי נקבות מפריש טלה אחד והוא לעצמו.

דף ט' ע"ב

פטר חמור אסור בהנאה, ורבי שמעון מתיר וכו' ומודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור.

כתב הרמב"ם [הלכות ביכורים פרק י"ב הלכה ד'], פטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה, ואם מכרו קודם פדיון דמיו אסורים, ואם מת קודם פדיון או שערפו יקבר, מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפה הואיל ולא נפדה, לפיכך אם לא פדהו ונתן פטר החמור בעצמו לכהן, אסור לכהן להשתמש בו עד שיפדהו בשוה, ויקח השה לעצמו או יערפנו ויקבר, והכהנים חשודים על דבר זה לפיכך אסור לישראל ליתן פטר חמור לכהן אלא אם כן פדהו הכהן בפניו. והשיג הראב"ד, א"א, אם דמיו אסורין למה לא יתנם לכהן ויהנה בהן שהרי פודין פטר חמור בשוויו, וכי מאיסורי הנאה שתופסין את דמיהן הוא זה.

ומה שפסק שדמיו אסורים מבואר בגמרא לקמן [י"א ע"א], ועל קושיית הראב"ד כתב ערוך השלחן דבאמת לא דמי לשאר איסורי הנאה שאינם תופסים דמיהם, שהרי כאן א"א לומר דמיו אסורין לחלוטין שהרי בידו לפדותו ונעשה היתר, ובע"כ הכוונה שדמיו אסורין עד שיפדנו, וא"כ כיון שיש לו תקנה ממילא אינו דומה לכל איסורי הנאה, ועוד דהא בע"כ האי קונה ידע שהוא פטר חמור וקודם פדיון, דאל"כ הוה מקח טעות, וכיון שידע ויש לזה תקנה בפדיון איך נתיר לו בלא פדיון וכי יהא חוטא נשכר, ע"כ. והפתחי תשובה [ס"א] הביא מהנודע ביהודה [חיו"ד סימן פ"ד] ליישב מה שהקשה הראב"ד על זה דהרי קי"ל שאין איסורי הנאה תופסים דמיהם רק ע"ז ושביעית, וכתב דע"כ לא אמרו כלל זה אלא באיסורי הנאה שאין להם תקנה, אבל פטר חמור יש לו תקנה שאחר הפדיון הותר בהנאה, וגם מה שהפטר חמור עצמו אסור בהנאה הוא שלא להפסיד הכהן, לכך גם אם מכרו הדמים אסורים מהאי טעמא שהרי בידו לפדותו, וכתב דלפ"ז לא אמרינן דדמיו אסורין כי אם קודם עריפה, אבל לאחר עריפה דמיו מותרין.

אפילו באלפית השניה, ואם כי יתכן הדבר, אמנם הדבר כמעט מן הנמנע ולא היה צריך לסמוך עליו, אלא זו מחלוקת עקרונית, האם בכחאי גוונא בדברים שצריכים להיות שוים בגדלם או בזמן ביאתם ובאים בבת אחת, האם מה שקובע הוא מראית העין שלנו או המציאות, כי מצד המציאות הוא כמעט דרך נס שיהיה הכל כאחד, ואפילו אם נוכל למדוד דבר זה במכשירים משוכללים, גם הם מודדים דברים עד רמת דיוק מסוימת ולא מעבר, ואם באלפית השניה יש דיוק יתכן שאחד הקדים את חברו במליונית השניה, וזה המכשיר אינו בודק וכו', ורק בורא עולם היודע עתותיו ורגעיו יכול לעשות כן, אמנם דעת מאן דאמר שאפשר לצמצם שהקובע הוא ראות עינינו, שכן התורה נתנה לנו בעולם בזה לקיימה במסגרת העולם הזה ויכוליתו, ומה שלמראית עין נראה שוה הרי הוא על פי תורה שוה, והרי הוא ענין הנהגה כמו רוב וחזקה, שלהלכה צריך אתה לנהוג כאילו יש לך בירור שהמקוה כשר וכו' ושבהמה זו אינה טריפה ושבשר זה בא מחנות כשירה וכל כיוצא, אף שיתכן שלפי האמת אינו כן, והוא מסתעף לדברים רבים אחרים, מהם מוסכמים ומהם לא, כגון איסור שרצים, שאנו יודעים שהמים וכך הבריאה מלאים בבעלי חיים שונים ומשונים, ומבט בטיפת מים או איזוב פשוט דרך מיקרוסקופ אלקטרוני תגלה גן חיות שלם שבהו מסתובבים אפילו דובים [הוא הנקרא בלשון המדע היום דובוני מים], ומובן מאילוי שלא יעלה על הדעת לאסור את כל הבריאה מטעם שרצים, ויתכן שגם אויר לא נוכל לנשום... אלא הקובע הוא מה נראה לעין ומה לא, וכן יש טענה לענין שינוי מראה באתרוגים וכו' שיש דברים הנראים רק דרך זכוכית מגדלת פי ארבעים או שישים, ובעין בקושי אפשר למצאם אף אחרי שנראו בבירור במשקפת המגדילה... ואם כי עניינים אלו אינם דומים בהחלט לענייננו, מכל מקום ישמע נכון ויוסף לקח.

ולהלכה [יורה דעה סימן שכ"א] חמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים נותן טלה אחד לכהן כמו בטהורה, זכר ונקבה הוי ספק ומפריש טלה לעצמו, דבכדי להפקיע הקדושה דשמא הזכר יצא מקודם מפריש טלה ולכהן א"צ ליתן דשמא הנקבה יצאה תחלה והמוציא מחבירו עליו הראייה. ושתי חמורות שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן שני טלאים לכהן, זכר ונקבה הזכר לכהן שני זכרים ונקבה אחד לכהן ועל השני מפריש טלה לעצמו. שני זכרים ושתי נקבות או שתי נקבות וזכר כתב הטור דמפריש שני טלאים לעצמו, והרמב"ם פוטר לגמרי ולא נתברר טעמו [ועיי' בסמוך בדברי הלבוש]. אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים נותן טלה אחד לכהן, זכר ונקבה מפריש טלה לעצמו והכל כמו בטהורה.

והלבוש כתב [סעיף י"ד], שני זכרים ושתי נקבות או שתי נקבות וזכר אחד שיש כאן ספק שמא כל אחת ילדה נקבה תחלה ואין כאן לכהן כלום, אם כן מנתינת דבר לכהן

ו"ל הטור, פטר חמור יכול למוכרו קודם שיפדנו ובלבד שיודיע ללוקח שהוא פטר חמור והוא יפדנו אף על פי שהלוקח לא יפדנו אלא בשה כל שהוא וזה ימכרנו לו בשווי בדמים מרובים חוץ מכדי דמי השה של כל שהוא שצריך לפדותו בו, אפ"ה כל מה ששוה ליתר על שיהיה כל שהוא מותר בהנאה, אבל אם מכרו בשווי למי שאינו יודע שהוא פטר חמור שאינו פודהו הדמים אסורים. עכ"ל. דיכול למוכרו אפילו לכתחלה ולהודיעו שהוא פטר חמור ושיפדנו, ולא אמרין כיון דלעת עתה הוא אסור בהנאה אינו במכירה, וזה שכתב הטור שימכרנו בחוץ מדמי השה אורחא דמילתא קתני, דלמה ישלם לו גם בעד מה שצריך להוציא על השה, אבל אם רצונו לשלם בעד כולו למה נמחה בידו מה שרוצה להפסיד לעצמו.

פטר חמור קודם שיפדה אסור לגזוזו כדי ליהנות בשערו וכן אסור לעשות בו איזה מלאכה ואיזה עבודה, ואם הגזיזה הוא לטובת החמור, כגון שהיה שערו מסובך או שיש לו מכה במקום השיער מותר לגזוזו כדי להצילו מצער והשיער אסור בהנאה ויקבר. ופטר חמור שאין הבעלים רוצים לפדותו ולא ליתנו לכהן מכהו בקופיץ בערפו עד שימות ויקברנו כולו בעורו, ושערו ואין ממיתין אותו לא במקל ולא בקנה ולא במגל ולא במגירה ולא בקרדום אלא בקופיץ, דזהו דרך עריפה דכתיב בתורה וערפתו, וכ"ש שלא ישחטנו ולא יחתוך העורף בסכין, וכן אסור להכניסו בחדר ולנעול בפניו עד שימות שנאמר וערפתו ואין עריפה אלא בקופיץ ממול ערפו, וקופיץ פירש"י [י"ע ד"ה בקופיץ] סכין גדול שקוצבין בו בשר.

דף י"א ע"א

אמר ליה, הרי אמרו עין יפה בסלע, עין רעה בשקל, בינונית ברגיא אמר רבא הלכתא ברגיא, וכמה, תלתא זוזי.

קבלו חז"ל דזה שהצריכה תורה לפדות בשה דווקא זהו כשפודיהו שלא בשווי, אבל כשפודיהו בשווי יכול לפדות בכל דבר ולא עדיפא פטר חמור מהקדש, לא אמרה תורה שיהיה אלא להקל עליו שאם היה לו פטר חמור ששוה עשרה סלעים יכול לפדות בשה שוה דינר [ט"ע ב']. ומ"מ הבא לימלך בתחלה אומרים לו שלא יפדה בשה השוה פחות מג' דינרים [טור], ובסוגיין אמרו עין יפה בסלע עין רעה בשקל בינונית ברגיא, אמר רבא הלכתא ברגיא וכמה תלתא זוזי רגיל הכא ורגיל הכא כלומר פחות מסלע ויותר משקל, ולשון הלכתא צ"ע, דמשמע דכן הלכה דבעי למיתב, דהרי כבר אמר שהיא עין בינונית, ומה שייך לומר דכן הלכה, דהרי אף אחד לא נחלק בזה, אלא משמע דלכל אדם אומרים לתת שלשה זוזים, ורק אם רוצה אדם לתת מעצמו יותר יכול לתת, אבלן אנחנו לא אומרים לו דבר, וצ"ע בזה, דהשו"ע הביא את ג' הדרגות הנ"ל כדברי הרמב"ם. וזה בבא לימלך,

אבל בעושה מעצמו אפילו פטרוזא בר דנקא, כלומר שה כחוש אינו שוה אלא שתות דינר.

והרמב"ם [הלכות ביכורים פ"ב ה"א י"ב], אם אין לו שיהיה לפדותו פודהו בשווי ונותן דמיו לכהן, לא אמרה תורה שיהיה להחמיר עליו אלא להקל עליו, שאם היה לו פטר חמור ששוה עשר סלעים יש לו לפדותו בשה שוה דינר ולא יהיה זה חמור מן ההקדש שנפדה בכסף בשווי. [ה"ב ב] בד"א כשהיו דמי פטר חמור משלשה זוזים ולמעלה, אבל אם היו דמיו פחות מג' זוזים אין פודין אותו אלא בשה או בג' זוזים, ועין יפה לא יפחות מסלע, ועין רעה בחצי סלע, ובינונית בג' זוזים. השגת הראב"ד. א"א והשה עצמו צריך שישווה ג' זוזים בבא לימלך, ואם פדה מעצמו אפילו בפטרוזא בת דנקא יצא. וכן פסק בשולחן ערוך [ס"ה] בהרמב"ם, וזה דלא כהטור הנ"ל דקאי על השה, אלא דקאי על הפטר חמור, וכתבו האחרונים דנראה שהיה לו להרמב"ם גירסא אחרת בגמרא.

אמר רב שיזבי אמר רב הונא הפודה פטר חמור של חבריו פדיונו פדוי. איבעיא להו פדיונו לפודה, או דלמא פדיונו לבעלים וכו'.

[יורה דעה סימן שכ"א] הפודה פטר חמור של חבריו פדיונו פדוי אף שעשה שלא בידיעת הבעלים, ולא דמי לתרומה דצריך דעת בעלים, דשם כתיב כן תרימו גם אתם, אבל בפטר חמור לא כתיב לשון אתם, ומ"מ הפטר חמור נשאר לבעליו, ואף שקודם הפדיון היה אסור בהנאה וזה האחר ע"י פדיונו התירו בהנאה, והרי הפודה מיד ההקדש הוי ההקדש של הפודה, לא דמי, דהקדש פודה בשווי, מה שאין כן פטר חמור פודה בשה השוה הרבה פחות משווי, וא"כ תמיד יש לו לבעלים חלק בו אף קודם הפדיון [גמ'] וא"צ להחזיר לו גם דמי השה, ואף אם פדה בדבר אחר בשווי א"צ להחזיר לו דמי בקש זאת מידו ואיהו דאפסיד אנפשיה.

דף י"א ע"ב

קמ"ל דמעידנא דאפרשיה, ברשותיה דכהן קאי.

מיד כשהפריש הטלה תחת פטר החמור קיים המצוה אף קודם נתינתו לכהן, ולכן מברך אז אקב"ו על פדיון פטר חמור ומיד נעשה הפטר חמור חולין ומותר ליהנות בו, ואם מת לא יקבר, והכהן זכה בשה מיד והוא באחריות הכהן, שאם מת ביד הבעלים קודם שנתנוהו לכהן אין הבעלים חייבים באחריותו, וכך שנינו לקמן [י"ב ע"ב]. המפריש פדיון פטר חמור ומת אין חייבין באחריותו כפדיון מעשר שני, העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור שמת שאין כאן לכהן כלום. וכן הוא לשון הרמב"ם, המפריש פדיון פטר חמור ומת השה קודם שיתננו לכהן אינו חייב באחריותו ויתן הנבלה לכהן ליהנות בה. מת פטר החמור אחר שפדהו יתן הטלה

לכהן ומותר בהנייתו שכבר נפדה. עכ"ל.

דף י"ב ע"א

אין פודין לא בעגל ולא בחיה, לא בשחוטא ולא בטריפה, ולא בכלאים ולא בכוי וכו' איבעיא להו וכו' מהו לפדות בבן פקועה איבעיא להו מהו לפדות בנדמה וכו'.

[יורה דעה סימן שכ"א] אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטא ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי, שכולם אלו אינם בכלל שה, ואפילו שה שחוט אינו בכלל שה, ואף על גב דבכל מקום גם שחוט נקרא אותו שם כבחיי, שאני הכא דילפינן שה שה מפסח דכתיב ואם ימעט הבית מהיות משה ואין נמנין על הפסח רק עד שעת שחיטתו, וילפינן מיניה, ופשוט דזה שאין פודין בכל אלו הוא שלא בשויו, אבל בשויו פודין בכל דבר, וכתב ערוך השלחן דנראה דגם במעות פודין כיון דילפינן מהקדש.

וכן אין פודין בשה של פסולי המוקדשין דכתיב בהו כצבי וכאיל ואין להם דין שה, ואין פודין בשה שלקחיה בפירות שביעית, דפירות שביעית נאסרו בסחורה והפדיון הוי כמו מסחר, וזה דווקא בוודאי פטר חמור אבל ספק פטר חמור פודין בו, וכתב ערוך השלחן דנראה הטעם דכיון דספק פטר חמור אינו נותן השה לכהן אלא מעכבו לעצמו לא מיחזי כמסחר כלל.

עוד נסתפקו אם פודין בנדמה, והוי בעיא דלא איפשטא, והרמב"ם כתב, אין פודין בשה הדומה לאחר ואם פדה פדוי. עכ"ל. אבל הטור פסק דהוי ספק, ע"ש. וכתב הב"י דטעמו של הרמב"ם הוא מפני שהוא רק קדושת דמים והפדיון אינו קדוש לכך הקילו בו, ע"ש, והוא תימה. ובבן פקועה פסק הרמב"ם שפודין בו לכתחלה, והטור פסק שאין פודין בו, וזו פלוגתא בסוגיין.

דף י"ב ע"ב

אמר ר"ח בהמת שביעית פטורה מן הבכורה מ"ט לאכלה ולא לשריפה.

[יורה דעה סימן ש"ו] דאי מחייב בבכור סלקי אמורים לגבוה [רש"י ד"ה לשריפה], אבל הרמב"ם שם כתב הלוקח בהמה מפירות שביעית פטורה מן הבכורה לפי שאינו רשאי לעשות סחורה בפירות שביעית שהרי נאמר בה לאכלה ולא לסחורה, ואם תהיה חייבת בבכורה ה"ז משתכר בבכור, שהרי יצא מתורת שביעית. עכ"ל. וצריך להבין איזה סחורה שייך בזה ומה משתכר בזה, וכתב בכסף משנה דכיון שאינו חייב לבערו בזמן הביעור ונותנו לכהן ויש לו טובת הנאה. עכ"ל. וערוך השלחן דה"פ, דכשלוקחין דבר מאכל בפירות שביעית נתפס זה בקדושת שביעית, והכא כשלקח הבהמה נתפשה בקדושת שביעית, והרי הבכור יצא מתורת שביעית

כיון שמחוייב ליתנו דווקא לכהן, ואין בשביעית חיוב זה, בע"כ שיצא מדין פירות שביעית, וזהו עצמו הריח, כלומר שקנה בהמה שתהיה כולה שביעית ואינה כן, וזהו שדקדק לומר שהרי יצא מתורת שביעית והוי קניית הבהמה כסחורה שמשתכר הבכור. וצ"ע.

מצוה לפדות כל שלשים יום.

מאימתי חייב לפדות, אמרו בסוגיין דמצותו דמן יום שנולד עד ל' יום יכול לפדות כל זמן שירצה ואינו עובר עליו, אבל לאחר ל' יום כשלא פדאו עובר עליו, כן משמע מהשקלא וטריא בגמרא, ומ"מ לפי המסקנא נראה דאינו עובר עליו ולכן לא הזכירו הפוסקים מזה, וז"ל השולחן ערוך [סימן שכ"ב ס"א], ומאימתי חייב לפדותו, משולד עד שימות, אלא שמצוה לפדותו מיד, שלא להשהות המצוה. ולפי זה צריך לפדות ביום הוולדו, ודווקא בבכור אדם צותה התורה לפדות מבן שלשים ומעלה ולא בפטר חמור. וכתב ערוך השלחן דנראה דאם החמור הנוולד חולה פטור מלפדותו עד אחר ז' יום שיצא מחזקת הרוב בני קיימא.

וכתב ערוך השלחן דיש להסתפק אם פדאו ביום ראשון ללידתו ונתן הפדיון לכהן ומת החמור בתוך ז' אם מחויב להחזיר לו השה, שהרי איגלאי מילתא למפרע שנפל הוא, או שהכהן יכול לומר דלאו נפל הוא ומת מאיזו סיבה, או שיכול לומר זה שהתורה חייבתך לפדותו מיד כשנולד זהו חיוב גמור אף אם הוא נפל, דבאמת לא נתבאר זה בשום מקום אם חיוב התורה הוא אפילו כשלא יחיה ז' ימים או אם החיוב הוא משום דרוב ולדות בני קיימא ומסתמא יחיה ז' ימים. וכתב ערוך השלחן דנראה דאין ביכולתו להוציא מיד הכהן.

לא רצה לפדותו עורפו מאחוריו וקוברו מצות הפדייה קודמת למצות עריפה.

כתב הרמב"ם [הלכות ביכורים פרק י"ב ה"א], מצות עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה, ואם לא רצה לפדותו מצות עשה לעורפו שנאמר ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו, ושתי מצוות אלו נוהגות בכל מקום ובכל זמן, ומצות פדייה קודמת למצות עריפה. השגת הראב"ד. ואם לא רצה לפדותו מצות עשה לעורפו. א"א, בחיי ראשי אין זה מן הפלפול ולא מן הדעת המיושבת שיחשוב זה במצות עשה אף על פי שאמרו מצות פדייה קודמת למצות עריפה לא שתחשב מצוה אבל היא עבירה ומזיק נקרא ומפסיד ממנו של כהן ומפני שאמר מצות פדייה אמר מצות עריפה. ע"כ.

וכתב ערוך השלחן דמלשון המכילתא יש כסיוע להראב"ד, שאומר ואם לא תפדה וערפתו, הואיל ואבדת נכסי כהן גם נכסיו יאבדו, ע"ש. אך בוודאי גם כוונת הראב"ד אינו שזהו עבירה ממש כיון שהתורה נתנה בידו

הברירה, אלא כלומר שאין זו מצוה. והרמב"ם תפס לשון המשנה כפשוטה שקורא לזה מצוה.

פרק שני

אמר רבי יצחק בר נחמני אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים בבהמתו בדיניהם, אף על פי שלא משך קנה וחייבת בבכורה; ועובד כוכבים שנתן מעות לישראל בבהמתו בדיניהם, אף על פי שלא משך קנה, ופטור מן הבכורה.

[יורה דעה סימן ש"כ] כיצד הוא הקנין עם גוי לענין הנ"ל, כתבו בש"ע [סעיף ו'], והקנין יהיה שיקבל פרוטה מהגוי ויקנה לו המקום שהבהמה עומדת שם והמקום יקנה לו חלק באם, או שיקבל מעות מן הגוי וימשוך הגוי הבהמה לרשותו או לסימטא, דאז משיכה קונה לו עם המעות. עכ"ל. ביאור הדברים דכבר נתבאר בח"מ [סימן קצ"ד ס"ו] דקניית גוי במטלטלין לדעת רש"י דווקא בכסף, ולדעת הרמב"ם [פ"א מזכיה] דקונה בין בכסף בין במשיכה, ולדעת ר"ת רק במשיכה לבדה ולא בכסף, ורוב הראשונים הסכימו לדעת ר"ת, וכן עיקר לדינא, ורק בענין בכור החמירו כאן בש"ע לצאת ידי כל הדיעות ולעשות כסף ומשיכה וזהו חומרא בעלמא מפני חומר קדשים בחוץ [הגר"א סק"א].

ובשולחן ערוך במקומות אחרים [לעיל סימן קל"ב ס"ב לענין יין נסך ובסימן קמ"ז] פסקו להדיא דמשיכה קונה, ובסימן קל"ב [סעיף י"ג] העתיק דברי הרמב"ם דגם במעות קונה, והטור באמת לא כתב שם כן רק משיכה, וכאן גם הטור החמיר שצריך לצאת גם דעת רש"י, ע"ש, וקיימא לן דמשיכה לא מהני ברה"ר אלא או לרשות הקונה או לרשות שניהם או לסימטא, ולזה כתבו הטור והש"ע דלפעמים אין לו מקום למשיכה הראויה ע"פ הדין, לכן טוב יותר שיקנה

לו המקום שהבהמה עומדת שם ויקנה הבהמה מטעם חצירו, וכשיש מקום למשיכה כגון שהקונה דר בסמוך לו או שיש שם סימטא יעשה משיכה.

וכתב ערוך השולחן דכיון דעיקר הדין הוא רק משיכה לכן היה נראה לומר דאם לא הקנה לו רק במשיכה לבדה או בקנין חצר היה מועיל לפטור מן הבכורה, אך פסיקת המקח מעכב, דאם לא פסק עמו מקח על הבהמה או על חלק ממנה כל הקנינים אינם מועילים, והאחרונים [ט"ז סק"ז וש"ד סק"ח וכן חנניה ודרישה] הביאו ממהרי"ל דאפילו בדיעבד לא מהני בלא שני הקנינים, וצ"ע למה החמירו גם בדיעבד והרמ"א בתשובה [סימן פ"ז] פסק להדיא דבדיעבד פטורה מבכורה גם במשיכה לבדה [וכן פסק הגר"א סק"א], וצ"ע למעשה.

כל דבר שנהגו בו באותו מקום לקנות בו, אם הוא מנהג קבוע הוה קנין גם לענין בכור, וכן קנין ע"פ דינא דמלכותא מועיל, ולכן אם ע"פ דינא דמלכותא קונין מטלטלין בשטר כמו שהמנהג בכמה מדינות, מועיל גם בבכור, וכן קנין דרבנן מועיל גם לדאורייתא, וכל אלו הם רק לאחר פסיקת המקח, דקודם פסיקת המקח אין מועיל שום קנין כנ"ל.

כתב בתשובת עבודת הגרשוני [סכ"ה] דמתנה או הפקר לא מהני בבכור, וכתב ערוך השולחן דאין הכוונה דמעיקר הדין לא מהני, דלמה לא מהני, הלא מתנה כמכר בכל מקום, והפקר גם כן מבואר בתוספתא דמהני כמו שכבר הבאנו לעיל [בשבוע שעבר], אלא הכוונה דקרוב לבא לידי קלקול, דבשלמא במכירה יש היכר שמקבל מעות ועושה מקח, אבל מתנה הוי כצחוק בעלמא ואינו נותן בלב שלם, וגם בהפקר וודאי אם מפקירה ומוציאה לחוץ על פני השדה ואינו מביט עליה ואינו עוסק בה מהני, אך שיאמר שמפקירה והיא בחצירו אינו אלא פטומי מילי בעלמא.